

Лариса Василівна ТЄШЕВА

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID ID: 0000-0003-2007-9150
E-mail: larisakhneu@gmail.com

Василь Миколайович НЕВМЕРЖИЦЬКИЙ

здобувач кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка
E-mail: kaf.org07041997@gmail.com

**АРХІТЕКТОНІКА МЕХАНІЗМУ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ**

Тешева, Л. В. Архітектоніка механізму активізації інноваційного розвитку аграрного сектору економіки / Лариса Василівна Тешева, Василь Миколайович Невмержицький // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 4. – С. 199-206. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Інноваційний розвиток є складною, багатогранною та динамічною категорією економічної науки, яка виступає основною передумовою забезпечення належного рівня конкурентоспроможності продукції та підприємства, інтеграції вітчизняної економіки до світової, сталого розвитку національної економіки в умовах загострення соціальних протиріч і посилення техногенного навантаження на екологічне середовище як в нашій державі, так і в цілому в планетарному масштабі. У цьому зв'язку високої актуальності набуває розробка механізмів управління ефективною реалізацією проектів інноваційного розвитку аграрного сектору.

Метою статті є обґрунтування складу елементів механізму активізації інноваційного розвитку аграрного сектору та пояснення їх взаємозв'язків через представлення архітектоніки даного механізму.

Результати. Встановлено, що для ефективного використання сприятливих чинників зовнішнього середовища для активізації процесів інноваційного розвитку в аграрному секторі України з використанням обґрунтованої множини важелів макrorівня регулювання необхідною є розробка механізмів, які дозволяють ефективно впливати на етапи процесу інноваційного розвитку. Визначено, що принциповими складовими механізму активізації інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України на основі використання його стратегічного потенціалу визначено: процесну, що об'єднує етапи інноваційної діяльності; суб'єктну, яка відображає зацікавленість і вплив окремих учасників; об'єктну, яка об'єднує ідеї, технології, проекти, мережі, організації (стартапи), майнові права, об'єкти інтелектуальної власності, знання та компетенції. Обґрунтовано, що механізм активізації передбачає узгодженість взаємодії суб'єктів в ході їх участі в інноваційному процесі, використовуючи важелі і методи методологічного базису, ґрунтуючись на принципах і законах в межах реалізації функцій, шляхом використання складових стратегічного потенціалу інноваційного розвитку.

Ключові слова: механізм, інноваційний розвиток, аграрний сектор економіки, принципи, архітектоніка.

Larysa TESHEVA

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Management, V. N. Karazin Kharkiv National University

Vasyl Nevmerzhytskyi

Applicant of the Department of Organization of Production,
Business and Management,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

**ARCHITECTONICS OF THE ACTIVATION MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF AGRICULTURAL SECTOR**

Abstract

Introduction. *Innovative development is a complex, multifaceted and dynamic category of economics, which is the main prerequisite for ensuring the proper level of products and enterprises competitiveness, integration of the domestic economy into the world, sustainable development of the national economy, and in general in the global scale. In this regard, the development of management mechanisms for the effective implementation of projects for innovative development of the agricultural sector is becoming increasingly important.*

The purpose of the article is to substantiate the composition of the mechanism elements of innovative development intensification of the agricultural sector and explain their relationship through the presentation of this mechanism architecture.

Results. *It is outlined that for the effective use of favorable environmental factors to intensify the processes of innovation development in the agricultural sector of Ukraine using a reasonable set of macro-level control levers it is necessary to develop mechanisms that effectively influence the stages of innovation development. It is determined that the main components of the mechanism of intensification of innovative development of the agricultural sector of Ukraine's economy on the basis of its strategic potential use are: process, which unites the stages of innovation; subjective, which reflects the interest and influence of individual participants; object, which combines ideas, technologies, projects, networks, organizations (startups), property rights, intellectual property, knowledge and competencies. It is substantiated that the activation mechanism provides coordination of interaction of subjects during their participation in innovation process, using levers and methods of methodological basis, based on principles and laws within realization of functions, using components of strategic potential of innovative development.*

Key words: *mechanism, innovative development, agrarian sector of economy, principles, architectonics.*

JEL classification: Q11

Вступ

Інноваційний розвиток є складною, багатогранною та динамічною категорією економічної науки, яка виступає основною передумовою забезпечення належного рівня конкурентоспроможності продукції та підприємства, інтеграції вітчизняної економіки до світової, сталого розвитку національної економіки в умовах загострення соціальних протиріч і посилення техногенного навантаження на екологічне середовище як в нашій державі, так і в цілому в планетарному масштабі. У цьому зв'язку високої актуальності набуває розробка механізмів управління ефективною реалізацією проектів інноваційного розвитку аграрного сектору. Механізми відіграють важливу роль в забезпеченні досягнення поставлених цілей, залучення до використання всіх можливих ресурсів і засобів, організації взаємодії суб'єктів під час прийняття рішень та імплементації їх у діяльність.

Питанням державного регулювання, ресурсного забезпечення інноваційної діяльності й розвитку інноваційних процесів в аграрній сфері економіки приділяли увагу такі вчені, як: Амбросов В.Я., Витвицька О.Д., Возняк Г.В., Іванишин В.В., Могильна Л.М., Моргун А.В., Крисанов Д.Р., Кузнецова А.Я., Лаврук А.В., Оніщенко С.В., Паєнко Т.В., Попов А.Ш., Смикалова Л.Д., Туровець Д.Г., Швабій К.І, Шмаглій О.Б. і багато інших. Віддаючи належне результатам досліджень та їх ролі в забезпеченні інноваційної діяльності аграрного сектору економіки, необхідно зазначити, що для даної предметної площини ще недостатньо обґрунтовані методологічні та теоретичні основи формування структури механізму активізації інноваційного розвитку зазначеної галузі економіки.

Мета дослідження

Метою статті є обґрунтування складу елементів механізму активізації інноваційного розвитку аграрного сектору та пояснення їх взаємозв'язків через представлення архітектури даного механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження

Багаторівневість механізмів управління інноваційним розвитком обумовлена складною ієрархічною структурою галузі аграрного сектору, яка представлена безпосередньо суб'єктами господарювання сільського господарства різних організаційно-правових форм і масштабів діяльності, їх об'єднаннями та асоціаціями, регіональними інституціями регулювання і підтримки розвитку аграрного сектору, а також загальнодержавними інститутами та інституціями, призначення яких полягає у встановленні пріоритетності інноваційних проектів, здійсненні ресурсного забезпечення впровадження інновацій в окремих сферах господарювання, реалізації загальної інноваційної політики.

Приклад багаторівневого господарського механізму управління інноваційним розвитком надано в роботі О.А. Князевич і О.В. Крайчук [4] Вони пропонують конвергенцію державного і ринкового регулювання на макроекономічному інституціональному рівні, який реалізується суб'єктами виконавчої та законодавчої влади, що передбачає забезпечення проведення економічної, податкового, інвестиційної, технічної політики і створення відповідної законодавчої бази. Мезоекономічний рівень розглядається як управлінський, суб'єктами прийняття рішень, на якому виступають міністерства, державні комітети, регіональні та обласні органи влади, функція яких полягає у забезпеченні реалізації політики функціонування та розвитку галузей, де передбачається доведення завдань до конкретних підрозділів.

Технічний мікроекономічний рівень відображає безпосередньо підприємства-виробників, які мають доводити завдання до виконавців і контролювати ефективність їх здійснення.

Формування та використання стратегічного потенціалу інноваційного розвитку аграрного сектору формується більшою мірою на мезорівні і макрорівні, так як відповідно до проведеного в попередніх підрозділах аналізу, де визначено структуру стратегічного потенціалу, його складові формуються за межами безпосередньої господарської діяльності аграрних виробників, які виступають переважно споживачами інновацій та їх розповсюджувачами у процесі дифузії.

Множину інноваційних механізмів варто представити таким чином [5]: механізми організації інноваційної діяльності, орієнтовані на формування організації структур, які здійснюють інноваційні процеси; механізми пошуку інноваційних рішень, які функціонують на етапах перетворення ідей і нових знань на новачі, механізми розробки і впровадження, які діють на етапах перетворення новачі на інновацію; механізми фінансування і стимулювання інноваційної діяльності; механізми технологічного трансферу; механізми інтелектуальної власності. Автор дотримується точки зору О.А. Князевич і О.В. Крайчук, що інноваційні механізми функціонують на макрорівні,

---

мезорівні і мікрорівні, а О. Дегтяренко і С. Колосок [2] додають до цих рівнів глобальний і галузевий.

Особливої уваги вимагають механізми галузевого рівня, до яких і відносяться механізми управління інноваційним розвитком аграрного сектору. Їх сутність полягає в об'єднанні зусиль та взаємодії суб'єктів господарювання, які займаються безпосередньо впровадженням інновацій у діяльність своїх сільськогосподарських підприємств на умовах кооперації, колаборації, ко-спеціалізації і ко-продуктивності. Джерелами агроінновацій виступають науково-дослідні установи, стартапи, представники середнього та малого бізнесу, які займаються розробкою удосконалених продуктів, їх апробацією на ринку для подальшого масового виробництва. Кожен із цих суб'єктів виконує ту чи іншу роль в ході життєвого цикл інноваційного продукту, інновації та технології. Ефективність галузевого аспекту забезпечується сформованою структурою освітньої сфери і наукової діяльності, які сформовані в Україні. Це дозволяє розробляти спеціалізовані наукові продукти та новації для конкретних галузей народного господарства, враховуючи умови їх функціонування, рівень інноваційності діяльності, можливості до подальшого розвитку, позиції в конкурентному середовищі на внутрішньому, а особливо на зовнішньому, ринках. Також доцільність впровадження окремих механізмів, особливо відносно вдосконалення існуючих технологій і оновлення техніки, обумовлюється поточним станом основних фондів, обсягом та активністю інноваційної діяльності, рівнем кваліфікації персоналу та існуючими системами щодо розвитку кадрів.

Методологічним підґрунтям побудови механізму управління інноваційним розвитком виступає множина методів, алгоритмів, систем прийняття управлінських рішень тощо. В роботі [6] запропонована модульна архітектура експертної системи прийняття рішень щодо варіанту управління інноваційним розвитком, яка включає оцінювання блоків ступеню інноваційності та інноваційної сприятливості в межах детермінації рівня інноваційного потенціалу, який сполучається з інноваційним процесом, що комплексно визначає результуючий рівень інноваційного розвитку. В залежності від управлінських цілей збереження або розширення інноваційного потенціалу та утримання інноваційного процесу на наявному або бажаному рівнях пропонуються різні варіанти реалізації парадигми управління інноваційним розвитком: варіант утримання, статичний варіант, динамічний варіант, варіант збалансованого розвитку. Основою такого визначення є узагальнення рівнів ключових показників інноваційної активності досліджуваних суб'єктів господарювання, до яких віднесено, наприклад, обсяг фінансування придбання зовнішніх знань, рівень фінансування впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій, обсяг витрат на підготовку кадрів, кількість нових впроваджених технологій у діяльність суб'єкта господарювання тощо.

Основу функціонування механізму становлять базові методологічні засади управління, які створюють відповідний базис, взаємодія елементів якого забезпечує ефективність прийняття управлінських рішень. Найчастіше структуру методологічного базису формують принципи, закони, функції та методи.

В основі управління інноваційним розвитком знаходяться базові принципи. До їх складу найчастіше відносять системність, комплексність, орієнтацію на інновації. Принцип системності включає цілісність, структурність, ієрархічність, взаємозалежність системи і зовнішнього середовища [7], а також адаптивність і рівновагу [8]. До специфічних принципів [6] відносять відповідність попиту, своєчасність реалізації потенціалу, завчасну підготовку фахівців і врахування інерційності зовнішнього середовища.

Узагальнюючи підходи до детермінації змісту і природи принципів інноваційних механізмів, варто запропонувати авторське бачення їх складу відносно механізмів

активізації інноваційного розвитку аграрного сектору. Так як зазначеним механізмам властиві риси, характерні для будь-яких інших механізмів, тож варто виокремити загальні принципи їх функціонування, які становлять основу методологічного базису.

Базовим принципом є принцип системності. Відповідно до розуміння змісту природи і структури системи, його варто розглядати крізь множини інших, до яких віднесено цілісність, ієрархічність, зовнішнього доповнення, структурність, взаємозалежність, цілеспрямованість, декомпозицію. Цілісність передбачає розгляд процесу інноваційного розвитку в контексті взаємодії суб'єктів інноваційної екосистеми як безперервного, послідовного і виваженого процесу в межах створених тимчасових структур координації та кооперації. Взаємодія має відбуватися в гармонії всіх учасників за всіма взаємозв'язками між ними. Реалізація даного принципу забезпечує бачення системи як єдиного цілого, упорядкованого й рівноваженого.

Принцип ієрархічності передбачає багаторівневе керування із розподілом відповідальності в межах вертикального поділу праці. Для забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору важливо визначити повноваження, права і відповідальність всіх суб'єктів, які впливають на формування і використання стратегічного потенціалу інноваційного розвитку. Крім того, враховуючи підвищений рівень складності структур взаємодії між суб'єктами різних контурів інноваційної екосистеми, для забезпечення належного виконання досягнення цілей і реалізації поставлених завдань важливо паралельно із вертикальним упорядкуванням забезпечувати горизонтальну координацію. Отже, класичний принцип ієрархічності набуває нового розуміння в контексті дослідження, що передбачає поєднання вертикальних і горизонтальних напрямів розподілу відповідальності та обов'язків з урахуванням підпорядкування у внутрішніх структурах суб'єктів процесу інноваційного розвитку.

Принцип структурності полягає в наявності стійких зв'язків, які забезпечує цілісність і тотожність об'єкта самому собі. Важливою рисою структури є визначення масштабів внутрішніх компонентів відповідно до їх природи, призначення і характеру функціонування. Це і обумовлює широке різноманіття варіативних структур різних систем, природних і штучних. Враховуючи, що механізми активізації інноваційного розвитку аграрного сектору мають чітко виражений галузевий характер, збалансованість структури має забезпечуватися включенням у взаємодію в ході створення, впровадження і розповсюдження інновацій суб'єктів господарювання аграрного бізнесу всіх типів: приватних домогосподарств, кооперативів, сільськогосподарських підприємств всіх організаційно-правових форм, агрохолдингів і фермерських господарств. Представлення всіх зазначених суб'єктів господарювання пропорційно їх ролі в інноваційному розвитку забезпечить збалансованість структури. Аналогічно даний принцип має застосовуватися до включення науково-дослідних установ, суб'єктів інноваційної інфраструктури, а також представників всіх секторів фінансового ринку (страхові компанії, банківські установи, лізингові компанії), включаючи представників венчурного бізнесу.

Принцип зовнішнього доповнення передбачає, що кожна система вимагає наявності «чорного ящика» – резервів і ланцюгів управління, за рахунок яких компенсуються невраховані впливи внутрішнього і зовнішнього середовища, що становить близько 15% потужності системи. Такі резерви мають покривати непередбачувані ризики, які виникають під час реалізації проектів інноваційного розвитку.

Принцип цілеспрямованості передбачає як формування множини цілей відповідно до стратегії реалізації потенціалу інноваційного розвитку, так і їх декомпозицію на цілі нижчих рівнів для всіх суб'єктів, які беруть участь в даному процесі за вимогами конкретності, значущості, строковості, вимірності, досяжності (SMART-цілі). Обов'язковою умовою дотримання даного принципу є забезпечення узгодженості

в «дереві цілей» та врівноваженості забезпечення повноважень і відповідальності для їх досягнення між суб'єктами та структурами в ієрархії.

Принцип взаємозалежності передбачає побудову зв'язків між структурними елементами, інституціями та окремими суб'єктами в ході реалізації проектів інноваційного розвитку аграрного сектору таким чином, щоб забезпечити конвергенцію їх діяльності та створити передумови для отримання синергетичного ефекту.

Принцип декомпозиції забезпечує розподіл складного об'єкту на частини для їх подальшої реалізації як програм, проектів, конкретних пакетів робіт із відповідними вимогами до строків, якості та змісту. Його дотримання важливе в ході безпосередньої реалізації інноваційного розвитку у формі портфелів проектів, обґрунтування процедур яких представлено в наступному розділі.

Множина специфічних принципів включає: принцип ієрархічної комплексності факторів; принцип стратегічної направленості; принцип векторного цілепокладання; принцип циклічності інноваційного розвитку; принцип стійкості інноваційного розвитку; принцип адаптивності інноваційного розвитку; принцип інтегрованості і принцип балансу.

Законами функціонування механізмів виступають загальноекономічні, які включають всезагальні, загальні економічні закони та специфічні щодо зв'язку продуктивних сил і виробничих відносин і відносин власності розвитку продуктивних сил. Також функціонування механізмів базується на загальнофілософських законах розвитку: онтогенезу (послідовності стадій життєвого циклу), переходу кількісних змін у якісні; закони діалектики (єдність і боротьба протилежностей, заперечення заперечення). Також до множини законів варто додати закон самозбереження і закон інформованості.

Наступним елементом методологічного базису механізмів активізації використання стратегічного потенціалу інноваційного розвитку аграрного сектору виступають методи. На основі вищенаданих результатів узагальнення підходів до їх виділення та аналізу джерел [4, 6] представимо їх множину за групами.

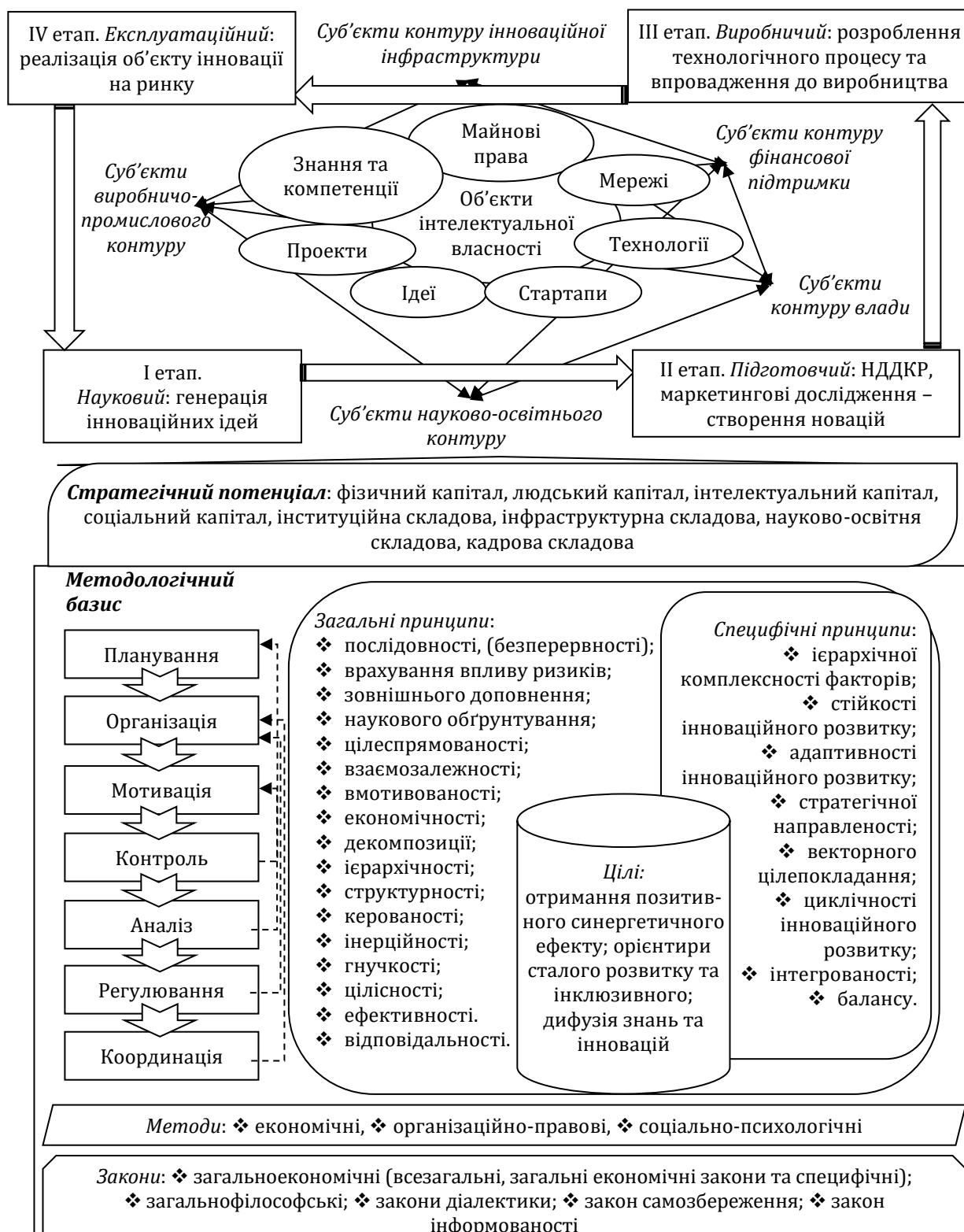
Найчисельнішою є група економічних, які об'єднують техніко-економічний аналіз, обґрунтування та планування, фінансування, мотивацію трудової діяльності, оплату праці, капіталовкладення, кредитування, ціноутворення, участь у прибутках і капіталі (дивідендна політика), оподаткування, встановлення економічних норм і нормативів, страхування, встановлення матеріальних санкцій і заохочень, цільові комплексні програми, трансферне ціноутворення, місцеві економічні регулятори господарської діяльності, субсидювання, тарифне регулювання, економічні пільги та санкції. Організаційно-правові об'єднують розпорядчі, організаційні та дисциплінарні дії, дає підстави розглядати ці методи як адміністративні. До них відносять формування структури органів управління, затвердження адміністративних норм і нормативів, правове регулювання, видання наказів і розпоряджень, розробка положень, посадових інструкцій і стандартів діяльності, виконання адміністративних функцій щодо управління персоналом. Соціально-психологічні методи передбачають створення сприятливого організаційного клімату та належної організаційної культури, створення творчої атмосфери, мотивація нематеріальними інструментами – соціальна і моральна, задоволення культурних і духовних потреб працівників, встановлення матеріальних санкцій і заохочень, підтримка ініціативності, відповідальності та раціоналізаторства.

Насамперед розглянемо механізм активізації інноваційного розвитку на основі використання його стратегічного потенціалу (рис. 1).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Для ефективного використання сприятливих чинників зовнішнього середовища для активізації процесів інноваційного розвитку в аграрному секторі України з

використанням обґрунтованої множини важелів макrorівня регулювання необхідно є розробка механізмів, які дозволяють ефективно впливати на етапи процесу інноваційного розвитку. Дія механізмів передбачає використання інструментарію методологічного базису управління, який об'єднує принципи, методи, функції та закони.

Рис. 1. Механізм активізації інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України

Принциповими складовими механізму активізації інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України на основі використання його стратегічного потенціалу

визначено: процесну, що об'єднує етапи інноваційної діяльності; суб'єктну, яка відображає зацікавленість і вплив окремих учасників; об'єктну, яка об'єднує ідеї, технології, проекти, мережі, організації (стартапи), майнові права, об'єкти інтелектуальної власності, знання та компетенції. Дія механізму передбачає узгодженість взаємодії суб'єктів в інноваційному процесі, використовуючи важелі і методи методологічного базису, ґрунтуючись на принципах і законах в межах реалізації функцій, шляхом використання складових стратегічного потенціалу інноваційного розвитку.

Список літератури

1. Геєць В.М. Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. Харків : Константа, 2006. 272 с.
2. Дегтяренко О.Г., Колосок С.І. Інноваційний механізм управління машинобудівними підприємствами. Вісник Сумського державного університету. 2007. Вип. 2. С. 91-98.
3. Дудар Т. Розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. № 1. С. 60-69.
4. Князевич А.О., Крайчук О.В. Механізми управління інноваційним розвитком : монографія. Рівне : Видавець О. Зень, 2011. 136 с.
5. Колоколов В.А. Инновационные механизмы функционирования предпринимательских структур. Менеджмент в России и за рубежом. Вып. 1. М. : [б. и.], 2002. С. 95-104.
6. Мороз О.С. Розробка механізму управління інноваційним розвитком машинобудівних підприємств. Технологический аудит и резервы производства. 2016. № 1(3). С. 57-62.
7. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. М.: Наука, 1978. 391 с.
8. Zhang W.-B. Synergetic Economics Time and Change in Nonlinear Economics. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 1991. 246 p.

Reference

1. Heiets', V.M. Semynozhenko, V.P. (2006). *Innovatsijni perspektyvy Ukrainy*. [Innovation perspectives of Ukraine]. Konstanta. Kharkiv. Ukraine.
2. Dehtiarenko, O.H., Kolosok, S.I. (2007). «Innovative mechanism of management of machine-building enterprises». *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu*. Issue. 2, pp. 91-98.
3. Dudar, T. (2019). «Development of innovative activity in the agricultural sector of the Ukrainian economy». *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*. 2019. no. 1, pp. 60-69.
4. Kniazevych, A.O., Krajchuk, O.V. (2011). *Mekhanizmy upravlinnia innovatsijnym rozvytkom*. [Mechanisms for managing innovation development]. Vydavets' O. Zen'. Rivne. Ukraine.
5. Kolokolov, V.A. (2002). «Innovative mechanisms for the functioning of entrepreneurial structures». *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*. Issue. 1, pp. 95-104.
6. Moroz, O.S. (2016). «Development of the mechanism of management of innovative development of machinery and equipment enterprises». *Tekhnolohycheskyj audyt y rezervy proyzvodstva*. no. 1 (3), pp. 57-62.
7. Judin, Je.G. (1978). *Sistemnyj podhod i princip dejatel'nosti*. [Systematic approach and principle of activity]. Moscow. Russia.
8. Zhang, W.-B. (1991). *Synergetic Economics Time and Change in Nonlinear Economics*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2020 р.